

Medlemstidning för Upplands Väsby Hembygdsförening
Nr 3 · September 2021. Årgång 50.

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
Kallelse till årsmötet 2021	3
Föreningens aktiviteter	4
Jubileumstävling 3 - 2021	5
Äppeltider	6
Ett frimärksporträtt	8
Ytterligare hantverkare år 1945	10
Anton Tamms syssling var första kvinnan i riksdagen ...	14
"Blott Sverige svenska krusbär har"	22
K-märkt? Att skydda hus och miljöer	24
Sevärt i Väsby	27
Wäsby, Väsby, Upplandsväsby, Upplands-Väsby och Upplands Väsby. Varför heter det så?	28
I backspeglarna	32
Fågelskådning	34
Korsord 3 - 2021	37

Omslagsbilden på föregående sida: En höstdag vid Trefaldighetskällan nära Hammarby kyrka. Vattnet rinner mot norr. Förr ansågs källans vatten ha helande krafter. Foto: Bo Lindman.

Nästa nummer av Hembygden planeras att komma ut i vecka 46. Manusstopp inför det numret är den 20 oktober 2021. Välkomna med bidrag, som skickas till Hembygden, Box 40, 194 21 Upplands Väsby eller via e-post till info.uvhbf@gmail.com

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ansvarig utgivare: Klas Lundkvist

Redaktionsgrupp: Inga Lisa Gustafsson, Gunilla Ahlberg, Margareta Norén, Klas Lundkvist och Bo Lindman

Layout: Bo Lindman, BL Informationsutveckling

Tryck: Trycksmedjan AB. Tryckt med miljövänliga färg- och pappersval i 525 ex.

Ordföranden har ordet

Då du läser detta har Hembygdsgörening- en under sommaren haft två utåtriktade arrangemang. Förhoppningsvis kommer föreningen att kunna ha en mer normal verksamhet under hösten. Även i år blir det ett "försenat" årsmöte lördag 25 september. I detta nummer av Hembygden ser du vad som händer under hösten.

Leif Welander har slutat i redaktions- gruppen. Han har varit teknisk redaktör för Hembygden, webbredaktör och an-

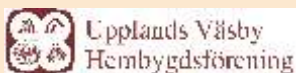
svarig för medlemsregistret. Leif har under många år arbetat med olika aktivi- teter och varit en viktig person för Hem- bygdsföreningen. Leif, ett stort tack till dig för dina insatser!

Alla är välkomna till höstens aktiviteter!

Klas Lundkvist

Foto: Elsa Anagrius

Årsmöte

Hembygdsgöreningens medlemmar kallas till ordinarie årsmöte lördagen den 25 september 2021 kl 13.00 på gårdstunet vid Hembygdsgården.

Under mötet håller vi ett fysiskt avstånd till varandra. Vid dåligt väder håller vi till i Ladugården.

På årsmötet behandlas de punkter som finns i våra stadgar. Verksamhetsberättelse, bokslut och revisionsberättelse för 2020 tillhandahålles på årsmötet. Där finns också förslag till verksamhetsplan och ny styrelse för 2021.

Eventuella motioner ska vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före årsmötet.

Har du frågor om årsmötet hör av dig till ordförande Klas Lundkvist på tel 070 673 63 47.

Hjärtligt välkomna!

Föreningens aktiviteter

*Här presenteras de aktiviteter
som planerats under den aktuella perioden.
Kontrollera på vår webbplats om det blir några ändringar.*

Söndag
12
September

Sommarminnen med Väsbykören

Konsert med Väsbykören kl 13–15 på Hembygdsgården. Kören har kämpat på och får nu äntligen sjunga på riktigt inför publik. Välkommen!

Kaffeservering.

Söndag
3
Oktober

Hantverksdagen 2021

Nu har du möjlighet att se vad man kan skapa med sina händer och några enkla verktyg. Hantverkarna demonstrerar sitt arbete kl 11–15 i Ladugården vid Hembygdsgården. Det finns också möjlighet att köpa något alster.

Kaffeservering.

Söndag
21
November

Runstenar och fornlämningar på nätet

Vår ordförande Klas Lundkvist håller föredrag kl 13–15 i Ladugården vid Hembygdsgården.

Han föreläser om och visar nya användbara resurser.

Kaffeservering.

Svampbord

Lördagen den 11 september kl 13 – 15

Lär dig mer på Hembygdsgården. Vi har en liten utställning. Ta med dina nylockade svampar. Kaffeservering. Alla varmt välkomna!

Samarbete med Naturskyddsföreningen.
Läs mer på vår webbplats.

Vinnare i Jubileums- tävling 2-2021

Laila Nordström
Nils Persson
Per-Gunnar Nyström

Jubileums- tävling 3 - 2021

Vi firar med en tävling där frågorna handlar om vår hembygd. Testa nu dina hembygdskunskaper. Frågorna är lätta och alla kan delta.

1		Var låg förr dansbanan "Bonnlunda"? 1) Odenslunda x) Bollstanäs 2) Runby hage
2		Vad heter den före detta lanthandeln nere i stationsområdet? 1) Skogshyddan x) Marieborg 2) Henriksborg
3		Vilken person har bott på Torsåkers slott? 1) Carl Jonas Love Almqvist x) Carli Tornehave 2) August Malmström
4		När skedde mordet på apotekaren i Hammarby apotek? 1) 1911 x) 1913 2) 1915
5		Vad fanns det förr mellan Messingen och Optimus? 1) Övningsbana för bilskola x) Dansbana 2) Fotbollsplan

Skriv dina svar på vilket papper som helst. Glöm inte att ange ditt namn och din adress. Skicka sedan in svaren senast fredagen den 1 oktober 2021 till "Jubileumstävling", Hembygden, Box 40, 194 21 Upplands Väsby eller digitalt till info.uvhbf@gmail.com

Gör slag i saken redan nu! Skicka in ditt resultat, för du kan väl de rätta svaren. Tre vinnare får två trisslotter var.

Äppeltider

Äpplets dag firas i slutet av september. Allra mest firar man i Kivik på Österlen, där man bygger upp en grandios äppeltavla nere i hamnen, har äppelmarknad och många andra begivenheter. Men så har ju Kivik också ett stort musteri och är omgivet av äppelodlingar. Vi som inte har vägarna förbi, får väl fira på annat vis.

Hösten är i alla fall äppeltid. Äpplen är inte någon ny frukt utan har odlats i Europa och Asien i tusentals år. Man kände till äpplet redan på biblisk tid – Eva frestades av ett äpple i Edens lustgård.

Alla sorters äpplen har vi förstås inte här i Sverige. Många äppelsorter kan inte växa på våra breddgrader – allra helst inte längst i norr, där man har ett begränsat urval. I övrigt gäller naturligtvis att man väljer rätt äppelsort om man nu vill ha äpplen i sin trädgård. Det finns sommaräpplen, höstäpplen och vinteräpplen. Vad vill vi ha? Sommaräpplen är sorter som mognar tidigt och äts direkt. Hållbarheten är inte så lång, men det blir gott mos av dem. Man kan välja ett mycket vanligt äpple, Transparente Blanche, det är ett utmärkt mosäpple. Eller ett lika bekant, Sävstholm eller Gyllenkroks Astrakan.

Höstäpplen är goda till mos, must, äppelkakor eller bara som ätäpplen. Välkända sorter är Aroma eller Åkerö. Båda kan lagras en tid utan att förlora smak.

Vinteräpplen plockas på hösten och får eftermogna under lagring och kan kanske tas fram på julbordet. Exempel på sådana äpplen är Gravensteiner och Ingrid Marie.

Det är mycket man ska tänka på innan man kan sätta tänderna i ett egenodlat äpple. Man ska plantera och innan man planterar bör man kolla vilka äpplen grannarna har. Äpplen är inte självpollinerande utan humlor och bin måste besöka blommor i flera träd för att det ska bli skörd och alla sorter pollinerar inte varandra. Plantera, vattna, stötta, beskära. Allt är viktigt för att man ska få ett så bra och stadigt träd som möjligt. Men sådant kan man ju läsa sig till.

Vid hembygdsgården finns ett mycket gammalt äppelträd, som ingen riktigt vet vad det är för sort. Det har stått på sin plats väldigt länge, man kan se det på äldre fotografier. Kanske är flera sorters äpp-

Äppelträdet närmast Mangårdsbyggnaden vid Hembygdsgården. Foto: Bo Lindman

len ympade på trädet. I närheten finns ett Oranie- och ett Åkeröträd. De är planterade på senare tid. En gång sparade vi ett par lådor Åkerö, fint inlindade i tidningspapper i ett kallt utrymme på hembygdsgårdens övervåning och kunde bjuda på, när det var öppet hus i advent. De hade stått sig bra.

Där jag själv bor finns ett äppelträd som sägs ha uppstått ur en kärna. Trädet har inte tuktats utan växt sig ganska högt och ger goda, gula äpplen om hösten. Några av dessa äpplen blir genomskinliga – godare äpplen finns inte.

Äppelsorterna har ofta spännande namn, det är en del av charmen med frukten. Tänk att ta ett bitt av Rubinola, Amorosa eller Signe Tillisch. Från Finland kommer en mycket hårdig sort som heter Tsarens sköld, bara en så'n sak.

Äpplets dag kan man fira med någon äppelfesterrätt; smulpaj, äppelkaka, äppelris eller vad man tycker är godast. Varför inte pröva äppelsoppa med kanelkrutonger (ett modifierat recept från Cajsa Vargs "Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber", gjort av Margit Palmaer):

Äpplen är goda att äta och att ha i många maträtter. Foto: Bo Lindman

Äppelsoppa

4 portioner

- 2 msk potatismjöl
- 1 liter valfri saft, utspädd
- 2 msk citronjuice
- 1-2 msk strösocker
- 200 g äpple, skalat, urkärnat, rivet eller
- 200 g frysta äppelbitar, hackade

Vispa ut potatismjöl med litet saft i en kastrull. Häll i resten av saften, citronjuice och socker. Värm under långsam omrörning och ta kastrullen från spisen när det börjar koka. Tillsätt äpple och rör om. Servera med kanelkrutonger.

Kanelkrutonger

- 3 skivor vitt bröd smör till stekning
- 1 msk strösocker
- 1 tsk kanel, malen

Skär bort kanterna på brödskiivorna, som delas i tärningar och steks gyllenbruna i smör. Strö över socker och kanel.

Gott eller ej? Det är en smaksak som allting annat.

Inga Lisa Gustafsson

Ett frimärksporträtt

Carl Jonas Love Almqvist är Upplands Väsby's mest kända författare. I år är det 55 år sedan postverket gav ut ett frimärke med en bild av Almqvist på. Inte bara ett förstås, utan ett häfte med 20 frimärken, valör 25 öre, pris 5 kr. Man hade valt ett porträtt av författaren, målat av K.P. Mazer, tillsammans med en törnros. (Originalmålningen, utan törnros, finns på Nordiska Museet). Frammärket gavs ut i en numera rätt ovanlig lilalröd nyans.

Frimärkshäftets framsida pryds av Almqvists namnteckning och inuti finns hans levnadsbeskrivning i korthet:

”Carl Jonas Love Almqvist föddes den 28 nov. 1793 och dog den 26 sept. 1866. Han hade vuxit upp på en gård vid Edsviken utanför Stockholm, hade studerat i Uppsala, tjänstgjort i ämbetsverk i Stockholm, gift sig med en fattig lantflicka och med henne prövat bondlivet i Värmland, återvänt till Stockholm, varit skolrektor, regementspastor, medarbetare i Aftonbladet, den nya liberala tidningen, invecklats med en procentare, skrivit falska reverser och misstänkts för mordförsök, flytt till Amerika, slutligen dött i Bremen under namnet Professor Gustavi. – Mot det växlingsrika livet svarar växlingsrikt författarskap, svärmiskt romantiskt eller nyktert realistiskt, i många både sam-

I frimärkshäftet finns det en kort levnadsbeskrivning om Carl Jonas Love Almquist och hans namnteckning. Delarna är inskannade.

Foto: Bo Lindman

hälls- och trosfrågor radikalt men alltid med en religiös bakgrund. I de små av honom själv författade och tonsatta dikter, som han kallade Songes (Drömmar), tolkar han ofta sin gudshängivenhet och hinderslängtan. I den lilla romanen *Det går an* berättar han sakligt muntert men med framflyttande lidelse om den olycka som ett oupplösligt äktenskap kan vålla parterna och talar för friare förbindelser. Mycket i hans författarskap har förlorat intresset men mycket räknas alltjämt till det genialaste som vår litteratur äger. Det mesta av vad han skrivit samlade han själv under den gemensamma rubriken *Törnrosens bok*.”

längre, men de gäller naturligtvis fortfarande.

För den som inte känner sig så bekant med Almquist kan berättas att vad man i häftet menar med ”en gård vid Edsviken” avses Antuna, dit den Almqvistska familjen flyttade från Sättra gård, där de tidigare bott.

Almqvists författarskap omfattar förutom det som nämns i frimärkshäftet, folklivsskildringar från Väsbytraken och den bok som en del anser vara Sveriges första deckare, *Skällnora kvarn*.

Inga Lisa Gustafsson

Frimärkena gavs ut den 26 september 1966 på hundraårsdagen efter Almquists död. Nu använder vi inte 25-örsfrimärken

Ytterligare hantverkare år 1945

Här kommer den tredje och sista delen av de hantverkare som var verksamma då. Det var under en studiecirkel sammanställningen dök upp.

Namn	Plats	Postadress	Kommentarer
------	-------	------------	-------------

Frisör

Eds socken

J G I Holmqvist

Stäket

Hammarby socken

Thure E Larsson

Uppl Väsby

C J Svedlund

Vilan

Uppl Väsby

Hönseri

Eds socken

Helge Jonssons
sterbhus

Uppl Väsby

Ängsjö avelshönsgårdar

Konditori

Eds socken

Emilia Engqvist

Stäket

Hammarby socken

Edvard Jonsson

Uppl Väsby

Signe Ch Luks

Uppl Väsby

Café Bergshyddan

Martina Ivarsson

Uppl Väsby

Royals konditori

Murare

Eds socken

Tycho Wallgren

Granhem

Hammarby socken

Sven Kahlbom	Sävbo	Uppl Väsby
K F Kallenstål		Uppl Väsby
Josef Lundqvist		Uppl Väsby

Målare

Eds socken

Gösta Johansson	Runby	Uppl Väsby
Arne Wollartz		Stäket
Gustav Sundberg		Stäket

Fresta socken

Robert Nyström	Grimsta	Bollstanäs
K Sigfrid Andersson	Grimsta	Bollstanäs
Bror F Berglund	Grimsta	Bollstanäs

Hammarby socken

Bertil Vidlund	Erikslund	Uppl Väsby
----------------	-----------	------------

Radioreparatör

Fresta socken

John Ivar Eriksson	Grimsta	Bollstanäs
--------------------	---------	------------

Reparatör

Eds socken

S G E Ekman		Stäket
-------------	--	--------

Hammarby socken

Erich Haack		Uppl Väsby
Hjalmar Söderberg		Uppl Väsby

Rörledningsentreprenörer

Hammarby socken

Nils F Engdahl	Bergshyddan	Uppl Väsby
----------------	-------------	------------

Sadelmakare

Fresta socken

Ernst R Ahlström	Alphyddan, Odenslunda	Bollstanäs
------------------	--------------------------	------------

Skomakare

Eds socken

L J Almqvist		Stäket
B Andersson		Stäket
I Persson		Stäket
Emil Lundberg	Runby	Uppl Väsby

Fresta socken

F A Hellman	Göthem	Rotebro
-------------	--------	---------

Hammarby socken

J V Berglund		Uppl Väsby
A Lundberg		Uppl Väsby

Slaktare

Eds socken

A B Åkerlind	Runby	Uppl Väsby
--------------	-------	------------

Smeder

Hammarby socken

Gustaf A Pettersson	Korpkulla	Uppl Väsby
Oscar R Pettersson		Uppl Väsby
C V Pettersson		Uppl Väsby

Snickare

Hammarby socken

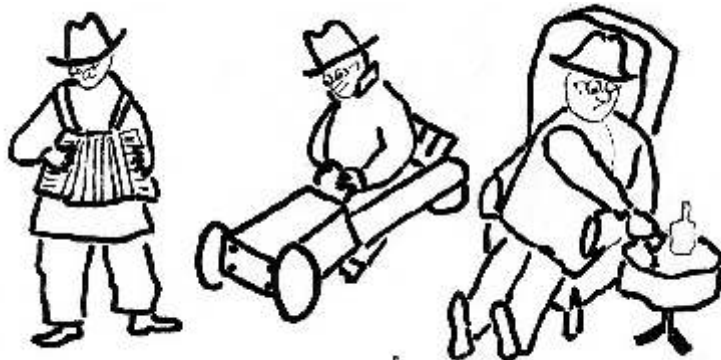
Josef Johannesson

Lövbo

Uppl Väsbj

Nu har vi presenterat alla hantverkare 1945. Detta är den slutliga delen av förteckningen.

Karlssons funderingar

TRÅKIGT I DESSA PANDEMITIDER MEN MAN KAN
JU ALLTID SPELA DRAGSPEL PÅ TORGET, BYGGA SIG EN LÅDBIL
ELLER TA SIG EN LITEN RACKARE -

KÄNSKE BÖRJA KLÖTTA?

Konserv- öppnaren

När började vi använda konservöppnare? Vem har konstruerat den?

I början av 1800-talet använde man ibland hammare och mejsel för att försiktigt slå hål på konservburken.

Den första praktiskt användbara konservöppnaren patenterades i England år 1855, nästan femtio år efter det att konservburken uppfanns. Det var engelsmannen Robert Yeates, som konstruerade den första konservöppnaren i form av en metallklo.

Konservöppnaren utvecklades i flera steg. År 1920 blev det ännu enklare att få upp konservburkar. Då uppfanns en öppnare, som man klämde fast på burkens kant och vred runt ett handtag för att kapa av toppen. Det är samma princip som används än i dag till moderna konservöppnare.

Bo Lindman

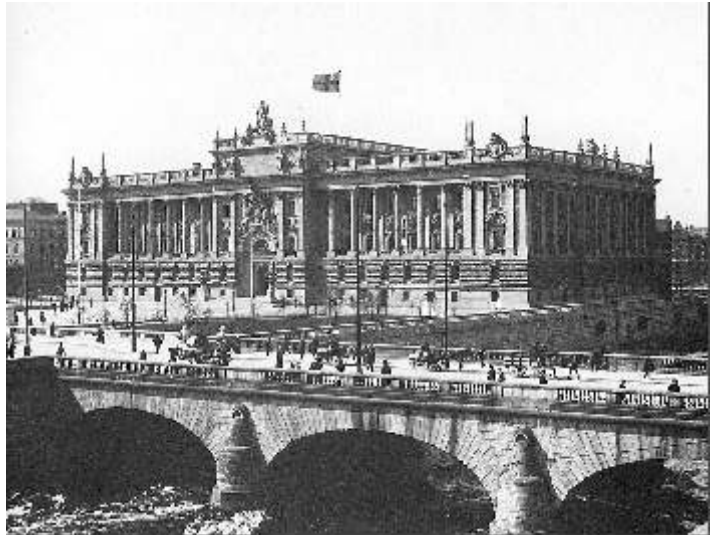
Anton Tamms sysling var första kvinnan i riksdagen

Du har nog inte missat att det var för 100 år sedan man beslutade att kvinnor fick rösta i det svenska riksdagsvalet. Vilka var riksdagens första kvinnor? Vilken kvinna var den allra första att väljas som riksdagsledamot?

1921 hade vi i Sverige en riksdag med två kammare. Kvinnorna fick inte rösta i riksdagsval. Innan 1909 fick inte heller alla män rösta. Man måste innan dess faktiskt ha en årsinkomst på minst 800 kronor för att ha rösträtt.

Kvinnlig rösträtt i Sverige

Flera gånger i början av 1900-talet hade den kvinnliga rösträtten tagits upp i den svenska riksdagen. 1919 tog man i Sverige äntligen

Så här såg Riksdagshuset ut i början av 1900-talet. Fotografiet är taget 1906.

Foto: CC0

gen det historiska riksdagsbeslutet att införa kvinnlig rösträtt. I de nordiska länderna Finland, Norge och Danmark hade den kvinnliga rösträtten redan införts.

Beslutet innebar också att kvinnor kunde väljas in som riksdagsledamöter. På den här tiden var det andrakammarval var tredje år. Man väntade alltså på det första andrakammarvalet med allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor.

Kvinnor valdes in 1921

Året var 1921 då både kvinnor och män för första gången fick rösta om ledamöterna till riksdagens andra kammare. Kvinnor blev det året även valbara. Resultatet blev att fem kvinnor valdes in i riksdagen. Riksdagens första kvinnor var Kerstin Hesselgren, Elisabeth Tamm, Nelly Thüring, Agda Östlund och Bertha Wellin. Kerstin Hesselgren kom in i första kammaren och de övriga blev valda till andra kammaren. Nu kommer en kort presentation av dessa riksdagskvinnor.

Kerstin Hesselgren

Kerstin Hesselgren föddes 1872 i brukssamhället Hofors i Gästrikland. Hon var i barndomen mycket lycklig och aktiv – äldsta barnet i en stor familj. Kerstin lärde sig tidigt att åka skidor och simma. Hennes dröm var att bli läkare som sin far, men hon studerade fysiologi och anatomi på universitetet och avlade fältskärsexamen.

Kerstin Hesselgren var den första skolköksinspektorn och bostadsinspektorn i Sverige. Hon arbetade från 1913 som yrkesinspektör och åkte oförtrutet runt i landet. Hon inspekterade arbetsplatser och påtalade missförhållanden för de kvinnliga arbetstagarerna.

På många sätt var Kerstin Hesselgren långt före sin tid med sitt riksdagsarbete. Hon förespråkade en förnyad socialpolitik, aktivt fredsarbete och asyl för flyktingar i samband med andra världskriget. Hon förde in sådana nya frågor i riksdagen som sexualupplysning, preventivmedel och moderskapspenning.

Ledig utan lön

Statarsystemet tog sin form i mitten av 1700-talet på de stora godsens och några större bondgårdar i Södermanland och Mälardalen. Statarna bodde på godsen i speciella statarlängor. De var kontraktsanställda på ett år i taget som regel. Lönen betalades till största delen ut i natura, dvs i en överenskommen stat.

En vecka om året var statarna lediga. Just den veckan kallades för "slankveckan" och inträffade den sista veckan i oktober varje år. Det var ju ingen normal semester, eftersom man inte fick någon lön under den veckan. Då fick man föda sig själv.

Under slankveckan gavs statarna möjlighet att byta arbetsgivare och flytta till en annan gård.

Bo Lindman

Hur länge håller sig honung?

När bin suger nektar från växterna, så tillsätter de också olika enzymer. Då förändras sockerarterna i nektarn. Bland annat spjälkas en del av druvsockret till druvsockersyra och väteperoxid. Dessa medel dödar effektivt både bakterier och svampar.

Biodlaren utvinner honungen genom slungning. Efter silning skall honungen förvaras i tättslutande burkar. Om man vill långtidsförvara honung så skall det vara mörkt och svalt. Honung kan hålla sig i många år. Stoppa inte ned ett finger eller en smutsig smörkniv i honungen, för det kan tillföra bakterier och fukt. Det finns många som påstår att hållbarheten är nästan obegränsad.

Den väldigt långa hållbarheten beror på en kombination av högt sockernehåll (75%), låg vattenhalt och speciella enzymer.

Nils Blomberg

Hesselgren väckte stor uppmärksamhet när hon föreslog högre löner för barnmorskor, alla kvinnors rätt till statliga tjänster med lika lön som män och sänkt straff för abort.

Elisabeth Tamm

Elisabeth Tamm föddes 1880 på godset Fogelstad i socknen Julita i Södermanland. Hemmet var både strängt och konservativt. Hon fick liksom system Märta ingen formell utbildning, utan de fick studera i hemmet med hjälp av guvernanter och informatorer. Historia och politik var Elisabeth mycket intresserad av. Fadern lärde systrarna olika praktiska sysslor som hörde till deras gods Fogelstad.

Den här porträttet av Elisabeth Tamm är gjort av Ferdinand Flodin. Foto: CCO

Hennes far hette August Tamm, och han var ryttmästare i armén, riksdagsman och godsägare. Han satt i riksdagen för de konservativa under fem år i början av 1900-talet. När fadern avled 1905 bestämde Elisabeth Tamm att avsluta sina akademiska studier.

Ett vykort som visar Fogelstad, det gods där Elisabeth Tamm levde. Hon lät 1925 instifta "Kvinnliga medborgarskolan vid Fogelstad". Undervisningen skedde i en separat skolbyggnad fram till 1954. Foto: CC0

Hon valde då att överta sin fars roll som godsägare och fortsatte den dagliga skötseln av godset.

Nelly Thüring

Nelly Thüring föddes 1875 som Nelly Maria Nilsson i Mala socken i norra Skåne. Två månader innan hon föddes dog hennes pappa Nils Nilsson. Hon växte upp under knappa ekonomiska förhållanden. Efter konfirmationen 1889 flyttade hon till Kristianstad. Där arbetade hon i affär, på konditori och på hotell.

Som 17-åring gick Nelly en bokhållarkurs på Hermods i Malmö, vilket gjorde att hon kunde få bättre anställningar. Hon blev intresserad av fotografering och kunde år 1900 starta en egen fotoateljé i Lund. I samband med den händelsen antog hon namnet Thüring.

År 1903 gifte sig Nelly Thüring med redaktören Johan Göransson i Köpenhamn. Året därpå föddes en dotter och 1906 en son. Vid sonens födelse hade paret flyttat isär, men de tog inte ut formell skilsmässa förrän 1917. Som ensamstående mor var Nelly Thüring ideellt engagerad i många olika föreningar.

Litteraturbanken

Nu har man börjat presentera svensk skönlitteratur och andra texter på webben. Målet är att utveckla webbplatsen så att den innehåller det viktigaste inom vårt litterära kulturarv.

Texterna och tillhörande presentationer är fritt tillgängliga, läsbara och sökbara. Du hittar allt på www.litteraturbanken.se

Bo Lindman

Upptäck konsten

Du kan nu enkelt upptäcka både kända och okända konstverk i den offentliga miljön. Det gör du med gratisappen "Upptäck konsten". Just nu är det åtta kommuner i Stockholms län som finns med. Fler orter kommer till efter hand.

Red.

Meteorologisk höst

Hos oss i Upplands Väsby brukar hösten komma under slutet av september. Men vad är det som bestämmer när hösten anlät?

För ett enskilt år använder man följande beräkningssätt: Om dygnsmedeltemperaturen är sjunkande och lägre än 10 grader under fem dygn i följd, då anlände den meteorologiska hösten under det första av dessa dygn. Hösten fortsätter därefter, även om det blir en period med högre temperaturer. Hösten kan infalla tidigast den 1 augusti.

Bo Lindman

I Göteborg skaffade hon sig en ny ateljé. Vid sidan om sitt arbete som fotograf engagerade hon sig för freden, nykterheten och kvinnlig rösträtt. Hon reste på egen hand runt som föredragshållare. År 1920 sålde Nelly Thüring sin ateljé för att ägna sig åt politik på heltid. Som kvinnlig riksdagsman var hon en av de mest aktiva agitatorerna och reste runt på föredragsturnéer i hela Sverige.

Nelly Thüring flyttade till Stockholm 1927. Sin verksamhet som fotograf återupptog hon år 1929 i en lägenhet i centrala Enskede.

Agda Östlund

Agda Östlund föddes 1870 i Köping. Fadern hette Per Lundgren, och han var filare vid Köpings mekaniska verkstad. Agdas tre bröder fick utbilda sig efter folkskolan, men det fick inte hon. Hon skaffade sig ändå ett rikt ordförråd genom att på egen hand läsa i brödernas skolböcker. Agda Lundgren utbildade sig och blev sömmerska. I början sydde hon hemma hos olika familjer, men så småningom skaffade hon en egen syateljé och anställde sömmerskor.

Agda gick med i flera föreningar och fick snabbt olika förtroendeuppdrag. Hon träffade sin blivande man Anders Östlund och de flyttade 1896 till Stockholm. Agda Östlund blev mer och mer intresserad av politiska frågor. Under många agitationsresor talade hon för kvinnlig rösträtt och för att arbetarkvinnorna skulle organisera sig. Hon talade också engagerat om andra frågor som bättre vård åt kvinnor och barn, mot kvinnomisshandel, lönefrågor och arbetsmiljöfrågor.

Bertha Wellin

Bertha Wellin föddes 1870 i Torslunda socken på södra Öland. Fadern Alrik Wellin var kronofogde i Vickleby. Kunskap värderades högt i hemmet. Där hade man alltid tillgång till tidningar och böcker. Bertha och hennes tre syskon undervisades av en guvernant i hemmet. 1894 fick hon studera vidare på flickskola i Kalmar. Efter sin skoltid arbetade Bertha som praktiserande sköterska på lasarettet. Hon beslutade sig därefter att utbilda sig till

sjuksköterska. Bertha gick ut med högsta betyget från Sophiahemmets sjuksköterskeskola i Stockholm. Från 1900 tjänstgjorde Bertha Wellin på Serafimerlasarettet i Stockholm.

I sitt riksdagsarbete kämpade Bertha Wellin för respekt och rättvisa för kvinnorna, för särbeskatning av makar och för högre löner till barnmorskorna. Under hela sin tid i riksdagen inriktade hon sitt arbete på sociala frågor.

Vem valdes först?

I många tidningar och uppslagsböcker har det stått att Kerstin Hesselgren blev den första kvinnan i Sveriges riksdag. Och i flertalet faktatexter finns den uppgiften kvar.

Men den uppgiften stämmer inte – den är faktiskt fel! Kerstin från Hofors var inte den första kvinnan som valdes in i Sveriges riksdag. Hon var nämligen den andra kvinnan.

Nu måste vi gå in på detaljer runt riksdagsvalet 1921. Kerstin Hesselgren utsågs till ledamot av första kammaren vid ett möte på eftermiddagen måndagen den 12 september 1921. Dagen innan hade det varit val till andra kammaren i större delen av Sverige. Söndagen den 11 september 1921 var det till exempel val i Södermland. Där ställde godsägaren Elisabeth Tamm från Fogelstad upp, och hon tog då ett mandat för de frisinnade. Detta skedde alltså en dag innan Kerstin Hesselgren blev vald.

Andrakammarvalet fortsatte fredagen den 16 september. Den dagen röstades ytterligare tre kvinnor in av väljarna i Stockholm och Göteborg.

Elisabeth Tamm var syssling med Anton Tamm

I början av 1900-talet blev Anton Tamm en stor industriman i vår hembygd. Om man letar runt i släkten Tamm går det att upptäcka att han var syssling med Elisabeth Tamm. Elisabeths pappa Carl

Roslagens flagga

Förr i tiden hade vi indelta båtsmän i våra tre socknar. Båtsmännen stred till sjöss utefter Östersjökusten, och de tillhörde Södra Roslags andra båtsmanskompani.

Roslagen har fått en egen flagga, som är lite mer än ett år gammal. Flaggan togs fram på initiativ av Erik Rudolfs-son, och den presenterades på midsommaraftonen den 21 juni 2020.

Man kan se att den anknyter till den gammalsvenska flaggan. Färgerna symboliserar kampen med naturen och havet. De skall också påminna om de brytande vågorna med segel på hav och fjärdar. Rospiggen har i alla tider kämpat med vinterisar i skärgården, sådana isar som ibland varken bär eller brister.

Bo Lindman

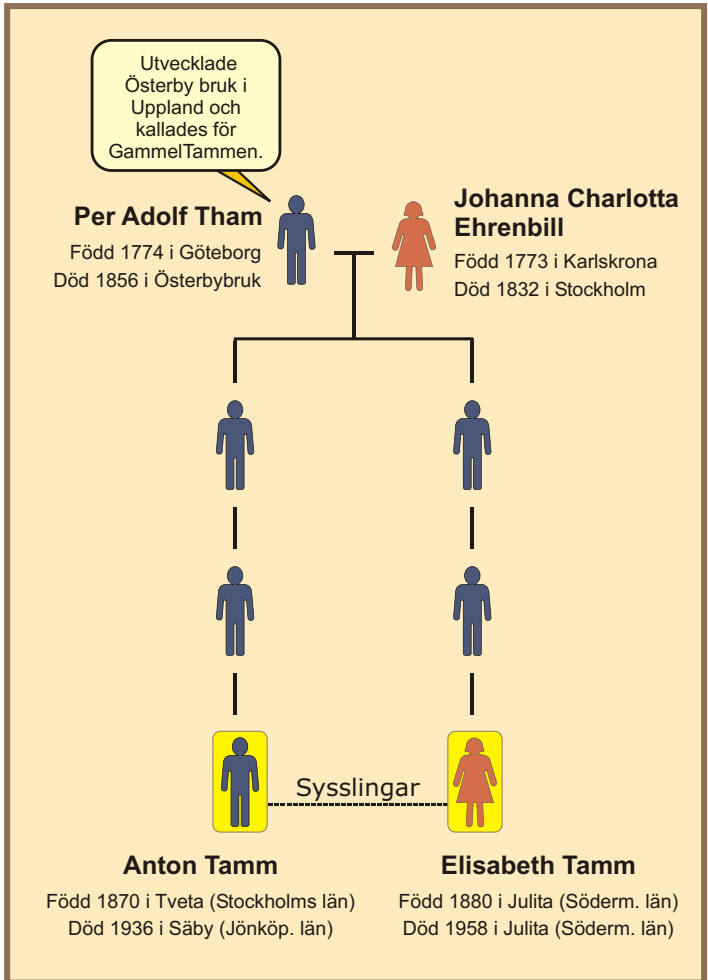
Årets Väsbybo(r) 2020 nu utsedda

Sofia Trison och Emmy Öhman tilldelas utmärkelsen Årets Väsbybo 2020. De får priset för sitt betydelsefulla arbete för personer som utsätts för våld i nära relationer. Sofia och Emmy är verksamhetsansvariga för den ideella föreningen Mivida i Upplands Väsby.

Vid en enkel ceremoni den 25 maj 2021 fick pristagarna diplom och blommor av kommunstyrelsens ordförande Oskar Weinmar och kommundirektör Regina Kevius. Utmärkelsen delades ut på biblioteket på grund av pandemin.

Hembygdsföreningens ordförande Klas Lundkvist sa några ord om hur utmärkelsen brukar delas ut under Nationaldagsfirandet på Hembygdsgården. Han hälsade också pristagarna välkomna till Hembygdsgården då pandemin lättat.

Bo Lindman

August Tamm var kusin med Antons pappa Adolf Wilhelm Tamm. Nu går vi ytterligare en generation bakåt. Elisabeths farfar hette Adolf Gustaf Tamm och föddes 1805 i Film. Antons farfar hade namnet Claes Anton Tamm, och han var född 1807 i Österbybruk. Dessa två farfäder var bröder. Deras far var Per Adolf Tham, som var född 1774 i Göteborg.

Var går trådarna ihop? Den gemensamma anan till Anton Tamm och Elisabeth Tamm är alltså Per Adolf Tham (kallades

GammelTammen). Han förvärvade och ryckte förtjänstfullt upp verksamheten i Österbybruk i början av 1800-talet.

Strax efter nyår 1922 samlades riksdagens båda kamrar. Då var det en kvinna, Kerstin Hesselgren, som satt i första kammaren. Det fanns fyra kvinnor i andra kammaren. I hela riksdagen fanns det alltså fem kvinnor som alla kunde göra anspråk på titeln ”Sveriges första riksdagskvinna”. Men den kvinna som valdes in allra först var faktiskt Elisabeth Tamm från Fogelstad. Kopp-lingen till Upplands Väsby är tydlig, nämligen att just denna kvinna var sysslings med Anton Tamm.

Bo Lindman

**GÖR SOM SIGGE,
MEDVERKA I MEDLEMSBLADET!**

Skicka in dina historier, tankar, funderingar
och synpunkter till Hembygdens redaktion.
Adressuppgifter längst bak i tidningen.

Bondepraktikan

Det var väldigt många emigranter, som i amerikakofferten hade packat ned fyra litterära verk: Bibeln, Katekesen, Psalmboken och Bondepraktikan.

Bondepraktikan är en folkbok som utvecklats till ett slags handbok med råd och tips för bönder. Den hade sin utgångspunkt i traditionerna och gavs för första gången ut år 1508 i Tyskland.

Denna handbok blev genom åren en mycket populär bok både i Sverige och i den Nya världen. Till slutet av 1800-talet hade den kommit ut i över femtio upplagor. Den blev en del av det kulturella arv som man förde vidare.

Bo Lindman

”Blott Sverige svenska krusbär har”

Almqvist och krusbären.

Vem är väl den på jordens vida
rymd, som njutit smaken

Av krusbär och av stora söta
stickelbär

Och som härvid ej ropar ut: Jag har
väl aldrig smakat maken!

Mot det en skeppslast dumma
apelsiner intet är

Självpomeranser

jag föga anser

Vad bjuder oss uppriktigt Afrika?

Vad Asien, vad allt Europa?

Jag trotsar öppet alltihopa.

Men Skandinavien - det är alladar!

Blott Sverige svenska krusbär har.

C J L Almqvist

Dikten återfinns i ”Om svenska rim”, den 1 438 sidor tjocka (ofullbordade) manuskriptlunta, som Carl Jonas Love Almqvist lämnade efter sig vid sin död i Bremen den 27 september 1866. Han var då 72 år gammal. Ett år tidigare hade han lämnat Amerika och slagit sig ner i Bremen. Till Sverige vågade han inte resa av rädsla för juridiska påföljder. Han hade ju flytt till Amerika 1851, då han misstänktes ha förgiftat procentaren Johan Jacob von Schewen med arsenik. Almqvist

kunde alltså inte återvända hem till Sverige, men lär under de femton amerikaåren ha lidit av en ständig hemlängtan, symboliserad av krusbären i den här lite ironiskt skämtsamma dikten.

Men – varför valde han just krusbäret som symbol? Det finns ju mycket annat att längta efter i den svenska naturen – man skulle så här på höstkanten till exempel kunna tänka sig äpplen, blåbär eller lingon? Förklaringen står säkerligen att finna i den framträdande ställning som just krusbäret hade vid den här tiden. Krusbär var nämligen det allra vanligaste och mest uppskattade trädgårdsbäret under 1800-talet.

Odling av krusbär hos oss i Sverige startade troligen någon gång i slutet av 1500-talet. (Krusbär i vilt tillstånd fanns sedan mycket längre tillbaka.) Av den allra första tryckta kokboken på svenska ”Een lijten kockebok” från 1650 framgår att krusbär användes i den tidens matlag-

Härligt mogna krusbär. Foto: CC0

ning. Och hundra år senare i sin 1755 publicerade kokbok "Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber" beskriver Cajsa Warg beredning och matlagning med krusbär (stickelbär). Här finns recept på "stickelbärssauce som brukas under stekta kycklingar eller oxtunga", stickelbär med äggsås, "Stickelbärs-Såppa" och en dryck gjord på krusbär, socker, vinsten (biprodukt vid vinframställning) och vin.

Krusbärsbuske som slagit rot på stranden vid Östersjöns kust. Foto: Margareta Noren

Bröderna Bengt och Peter Jonas Bergius (mest kända som anläggare av Bergianska trädgården) intresserade sig mycket för vad nyttigt naturen kunde ge och av odling av ätliga växter i synnerhet. I boken "Tal om frukt-trädgårdar och deras främjande i vårt rike", 1781, berättas att bröderna börjat använda krusbär för att tillverka vin i större skala. Samma år planterade de 1000 krusbärsbuskar för ändamålet. Krusbäret kallades till och med "Nordens drufva" och vinet skattades högt.

Under 1800-talet uppnår krusbärsodlingen något av en höjdpunkt. I Alnarps lantbruksinstitut (bildat 1857) fanns år 1881 230 olika krusbärssorter. Många nya sorter var importerade från England, där sk krusbärsklubbar hade bildats. Dessa utvecklade en mängd nya sorter och tävlade sinsemellan om bästa bär. I Sverige hade nu krusbär blivit en viktig del i naturhushållningen. Krusbär kunde användas till allt, förutom i matlagningen och till sylt, kräm, saft och vin, även som medicin!

Men – så i början av 1900-talet kom, via Irland, vad man kan kalla krusbärets pandemi. Detta i form av amerikansk krusbärsmjöldagg. Något motmedel fanns inte. Tidningsrubrikerna förkunnade i början av seklet att "nu är krusbärskrämen i fara"! Så småningom kom det resistenta sorter, men det tog tid och krusbäret förlorade mark och har egentligen inte fått någon riktig renässans, trots dess obestridliga nyttighet. Krusbär innehåller mycket vitaminer och mineraler. Numera finns i genbanken i Alnarp 32 sorter att jämföra med 1800-talets 230. Ändrade konsumtionsvanor och transportmöjligheter har också gjort sitt till när det gäller krusbärens idag mer undanskymda tillvaro. Numera importerar vi mycket bär och frukter, bland annat dessa Almqvists "dumma" apelsiner! Men betänk – vad är väl de mot våra egna närodlatade krusbär!

Margareta Norén

Källa och lästips: Krusbärsboken, av Martin Ragnar och Jens Linder (2019)

K-MÄRKT? ATT SKYDDA HUS OCH MILJÖER

I vår tid står det klart för många att äldre bebyggelse och miljöer hör till kulturhistoriens värdefullaste källmaterial. De måste därför värdas och tas om hand, om man vill ge kommande generationer en möjlighet att lära känna och förstå sitt förflutna och sin historiska bakgrund. Gamla hus i en varierad miljö ger oss hållpunkter i tillvaron, förmedlar trygghet och hemkänsla - skapar tradition och hembygd. Äldre miljöer har sociala, pedagogiska och vetenskapliga värden, som man måste hantera med försiktighet.

Allt kan å andra sidan inte heller bevaras. Ett bevarande innebär egentligen att den naturliga förändringsprocessen, det kulturhistoriska förloppet, avbryts eller styrs i en viss riktning. Det är därför nödvändigt att planera vad som ska behållas, så att olika tiders uttryckssätt säkras och återspeglings av människans verksamhet blir så mångfacetterad som möjligt. Att inventera, dokumentera och samlas kunskaper om hus och byggnadsmiljöer är viktigt och nödvändigt, för att man rätt ska kunna välja framtidens gamla hus.

Plan- och bygglagen

Det finns olika formella sätt att skydda byggnader och miljöer. Sedan 1987 finns Naturresurslagen och Plan- och bygglagen som ger kommunen större självbestämmande över den fysiska miljön. Varje kommun ska ha en översiktsplan som ska hållas aktuell. I översiktsplanen ska kommunen tala om

hur och var man tänker att bygga för boende eller arbete - var det ska byggas vägar - var det rörliga friluftslivet ska hålla till eller vilka områden man avser skydda från större förändringar.

I Upplands Väsby gäller det sistnämnda de här områdena som utpekats i en utredning som gjordes av Stockholm läns museum på kommunens bekostnad i slutet av 80-talet. I den delades miljöerna i helhetsmiljöer och närmiljöer.

Men översiktsplanen talar bara om politiska avsikter med markanvändningen under mandatperioden och ger inget formellt skydd. Då måste man gå vidare och genomföra ett skydd i områdesbestämmelser eller detaljplan.

Men helhets- och närmiljöerna fyller en annan funktion vid bygglovfrågor - nämligen att oavsett om det finns detaljplan eller ej kan man hävda att en anpassning till den kulturhistoriskt värdefulla miljön.

Det är i områdesbestämmelser och detaljplaner man kan skydda byggnader genom en bestämmelse kallad q eller Q. Till lilla q kan man lägga till vilka skyddsbestämmelser man kan tycka är lämpligt, t.ex. att byggnader inte får rivas eller förändras till det yttre. Eller så kan man utöka lovpfikt - alltså att det för det aktuella huset krävs bygglov för t.ex. ommurning av skorstenar eller byte av fasadfärg, åtgärder som i vanliga fall inte kräver bygglov.

Planer med q-bestämmelser finns på många håll i kommunen och det är ett utmärkt skydd för det enskilda huset med omgivningar. Men man kan också göra en q-bestämmelse som anger anpassning av ny tillkommande hus.

Det är praktiskt taget aldrig så att ett helt närområde eller en helhetsmiljö behandlas i en plan och på det sättet systematiskt skyddas. I en sådan miljö är det kanske heller inte så att det enskilda husets kulturhistoriska egenvärde är så stort så att ett detaljerat skydd alltid är motiverat, utan det är områdets karaktär man vill stå vakt om. Så kan det vara ex vid Gamla vägen. Då kan det också vara betydelsefullt att man uttredde ordentligt vad som egentligen är områdets karaktär – är det husens placering på tomtens eller tomtens utseende, att det finns låga häckar eller att husen har sadeltak och är i trä. Man kan försöka med en karaktärsering själv.

Riksintressen

Kommunen är inte den enda part som kan skydda hus och miljöer. Staten kan det också. I detta fall finns det något som kallas för riksintresse för kulturminnesvården som ska redovisas i kommunens översiktsplan. Det är områden som staten i form av Riksantikvarieämbetet valt ut och för dessa områden vill staten att kommunen ska visa hur den tänker sig att ta hänsyn till riksintressena. Riksintressen finns av olika typ – det kan vara för olika typer av kommunikationer eller kulturminnesvård eller naturvård. Det är ändå så att statens direkta möjligheter att värna om dessa miljöer är begränsade.

Kulturminneslagen och vilka hus i kommunen som har sådant skydd

Länsstyrelsen beslutar sedan 1977 om vilka byggnader som uppfyller lagens fordringar om att vara synnerligen märkliga och därför kan byggnadsminnesförklaras. Vem som helst kan väcka fråga hos Länsstyrelsen om att skydda en byggnad. Länsstyrelsen är då skyldig att utreda frågan. Helst skulle man göra ett systematiskt urval av byggnader representativa för länet.

I Upplands Väsby är det gårdarna Stora Väsby, Sköldnora och Eds prästgård samt magasinet vid Torsåker som är byggnadsminnen.

Statliga byggnadsminnen

Dessutom finns det en särskild förordning som reglerar skyddet för märkliga byggnader i statens ägo. Det är regeringen som beslutar om dessa på förslag av Riksantikvarieämbetet. Sådana exempel är hela Skeppsholmen eller Stockholms slott. Det finns inga statliga byggnadsminnen i Upplands Väsby, det närmaste är väl Vaxholms kastell och Rindö redutt.

Informellt skydd och opinion

Det främsta skyddet för byggnader och miljöer är dock informella. Det står i kulturminneslagens portalparagraf att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Och detta är viktigt i alla typer av miljöer. Även helt moderna som kommer att vara morgondagens kulturarv. Varje miljö eller byggnad ska förändras efter sina för-

utsättningar. Bor man i ett koderhus där färgskalan går i vitt och brunt t.ex. och en fastighetsägare målar fasaden gul är det som en glugg i garnityret.

En bra liknelse vad gäller valet av material är att varenda bilägare vet att man inte sätter navkapslar från en Mercedes på en Volvo. Detsamma borde självfallet gälla hus också - man byter inte gamla spröjsade träfönster mot sådana i lättmetall eller ett tegeltak mot ett tak i s.k. plogel.

Som ni kanske har sett i tidningar har arbetsgruppen "Kultur i hela landet" under Kulturhuvudstadsåret gått ut med

ett upprop att allmänheten ska föreslå sina k-märkta hus. Dessa förslag ska sedan visas på en utställning i Gävle. Vad borde skyddas i Väsby?

Lotta Backlund

Kanske Fresta Prästgård?

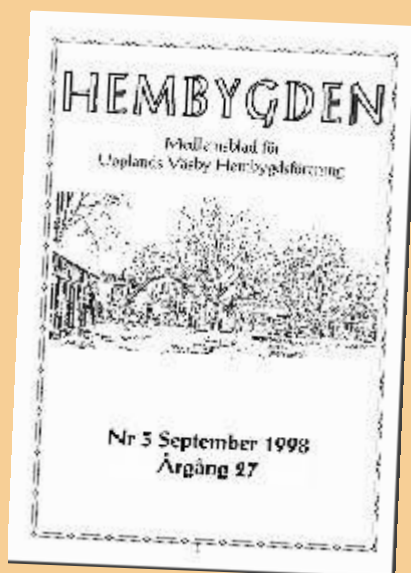
Red.

Artikel från 1990-talet

Hur hade medlemsbladet utvecklats? Vilket innehåll fanns det på den tiden?

Denna gång har vi valt ut en artikel ur "Hembygden" nummer 3 från 1998. Då var medlemsbladet inne på årgång 27. Detta svartvita nummer hade 28 sidor, och det kom ut i september månad.

Sevärt i Väsby

De här två träskulpturerna finns vid en busshållplats på Hammarbyvägen. Foto: Bo Lindman

Det finns en hel del som är sevärt i Väsby. Sevärdheterna är sinsemellan mycket olika – från kyrkor, slott, byggnadsminnen, hembygdsgård till runstenar, forngårdar och gamla ekar – och var och en får själv bedöma vikten av att se det som beskrivs.

Vid busshållplatsen Apoteksskogen står det, oväntat, två träskulpturer på varsin sida om busskuren. Där har de stått sedan Kristi Himmelfärdsdag 2019 och väntat på bussen, en kvinna på enda sidan och en man (gubbe) på den andra.

Skulpturerna är gjorda av de lärkträd som stått på platsen och har oljats in för att stå emot väder och vind. Den som förvandlat lärkstubbarna till konst är motorsågs-skulptören Åke Harrström från Norr-

köping, på uppdrag av kommunens driftchef och stadsträdgårdsmästare.

Kvinnoskulpturen har långt hår och lång kjol och ser ut att luta sig lite framåt, precis som om bussen vore på ingång. Mansskulpturen ser mera bakåtlutad ut med händerna i byxfickorna, beredd på att vänta en stund på bussen.

Skulpturerna kommer nog att stå där ett tag, men ta ändå en extra titt på dem när ni far förbi – det är de väl värda.

Inga Lisa Gustafsson

Wäsby, Väsby, Upplandsväsby, Upplands-Väsby och Upplands Väsby. Varför heter det så?

Namnet på vår hembygd har skiftat under de senaste århundradena. Det finns i huvudsak tre faktorer som varit av betydelse för dagens namnskick, men också för hur det har förändrats under de senaste 150 åren.

Den senaste av dessa faktorer var bildandet av Upplands Väsby kommun 1952, vilket skedde genom ett samgående mellan de huvudsakligen sockenbaserade kommunerna Ed, Fresta och Hammarby. De övriga var Statens Järnvägar (SJ, men formellt Kungliga järnvägsstyrelsen) inklusive Telegrafverket och Posten (Kungliga postverket och Generalpoststyrelsen). Dessutom kan man skönja att ortens näringsliv också haft ett visst inflytande.

Kommunsamgåendet inleddes ”Genom beslut den 30 juni 1943 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att utse en kommitté bestående av högst sju personer med uppdrag att utreda frågan om åstadkommande av en mera rationell kommunal indelning och framlägga därav föranledda förslag.” Kommittén antog namnet ”Kommunindelningskommittén”. Kommittén lämnade sin rapport 1944 och den innehåller en mängd förslag till att genom främst sammanslag-

ningar, men även uppdelningar, stärka de kvarvarande kommunerna. Redan 1945 diskuterades frågan inom Eds kommunfullmäktige, som helt avvisade en sammanslagning med kringliggande kommuner. Man ansåg sig vara sig själv nog då man inte hade några problem med att driva verksamheten inom befintliga ramar. En viss oro fanns dock nog då man samtidigt konstaterade att bostadsbyggandet behövde öka för att stimulera inflyttningen till den egna kommunen. Inställningen till en sammanslagning med en eller flera av de intilliggande kommunerna var lika negativ i Hammarby och Fresta kommuner. Vid de här tiden bildade Fresta och Hammarby ett pastorat, medan Ed och Sollentuna bildade ett annat. De tre kommunerna Ed, Fresta och Hammarby hade dock bildat ett gemensamt brandförsvar och kristidsförbund så de var trots det massiva motståndet mot sammangående inte främmande för att samverka inom delar av sina verksamheter. 1946 uppdrog riksdagen åt länsstyrelserna att göra en översyn av kommunindelningen i respektive län. Länsstyrelsen i Stockholm presenterade ett förslag om att Ed, Fresta och Hammarby skulle förenas i en kommun. Stäket, som var en del av Eds kommun, föreslogs dock att tillsammans med Kallhälls villastad i

Sollentuna köping föras till Järfälla kommun.

Många skrivelser mot ett samgående liksom uppvaktningar av beslutsfattare inom stat och länsstyrelse skedde under de närmaste åren men dessa visade sig alla vara förgäves. 1950 hölls ett kommunalval, där kommunfullmäktige, i det som skulle bli Upplands Väsby kommun, utsågs. Detta interimistiska kommunfullmäktige hade sitt första sammanträde i januari. Möjligen var det redan då som kommunen officiellt beslöt att anta namnet ”Upplands Väsby”. Namnvalet kan idag tyckas vara självklart, men det fanns även andra förslag som Runby, Fredby och Fredhammar. Möjligen fördes även ”Väsby” fram som förslag men detta namn var redan vikt för en ny kommun inom Väsby socken nära Höganäs.

Anledningen till att valet föll på ”Upplands Väsby” berodde sannolikt till stor del på hur andra organisationer hanterat namnfrågan sedan 1860-talet.

Låt oss därför titta på några detaljer i hur namnskicket har ändrats inom dessa organisationer fram till kommunsamgåendet 1952. Vi går då tillbaka till den 20 september 1866 när Statens Järnvägar öppnar Norra stambanan, Stockholm – Uppsala. Järnvägsstationen, som ju än idag ligger i Eds socken, namngavs efter det närbelägna Stora Wäsby (i Hammarby socken!). Varför valet föll på WÄSBY som stationsnamn har vi hittills inte kunnat reda ut. Kan det ha varit någon slags

kompensation för att Stora Wäsby fått sin slottspark tudelad av järnvägsspåret?

I järnvägsstationens byggnad inrymdes också en poststation med samma benämning, WÄSBY. Den exakta tidpunkten då Wäsby blir Väsby går inte att fastställa. Det förefaller snarare ha varit en förändring som tog många år. Olika stavningsreformer under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet resulterade bl. a. i en utfasning av bokstaven W i skriftspråket. Man kan t. ex. se att i SJ:s kommunikationstabeller från tiden stavas VÄSBY både med W och V i samma tabellutgåvor. Det förefaller dock som om att man från 1895 valde att bara använda V. Detta hindrade dock inte att stationsskylten under många år framöver skulle visa namnet WÄSBY, men även den ändrades så småningom till VÄSBY (se Figur 1). Att W och V användes parallellt antyder att det nog inte var så viktigt med den skillnaden, eller i varje fall mindre viktigt än merkostnaden för att tillverka en ny stationsskylt.

Figur 1 Väsby station någon gång under 1920-talet

Under senare delen av 1800-talet var inte heller posten konsekvent i valet mellan V och W. I postkartorna från tiden ses att i 1875 och 1877 års kartor används Väsby, medan Wäsby ses 1880 och 1882 (se Figur 2). Från och med 1889 ses bara stavningen Väsby.

Angarn--Väsby					
Sedan 7 sept 1877					
T. F.	—	3.	1.	2.	T. F.
U. V.	—	3.	1.	2.	T. F.
Ångrens poststation			T. F.		
Gästena			T. F.		
Väsby poststation			T. F.		

Lantbrevbärning:					
II.					
Väsby - Wallentuna					
Sedan 14 sept 1882					
T. F.	—	1.	2.	3.	T. F.
U. V.	—	1.	2.	3.	T. F.
Väsby poststation			T. F.		
Väsby poststation			T. F.		
Väsby poststation			T. F.		
Väsby poststation			T. F.		

Figur 2 Utdrag från tidtabeller för postlinjen Angarn – Väsby 1877 och Lantbrevbärlinjen Väsby – Wallentuna 1882

Samma oregelbundenhet gäller även tidtabellerna för postföring där W och V blandas. Klart är att W försvinner ur cirkulär och tabeller under 1890-talet men något officiellt beslut om detta har vi inte hittat.

1866 tilldelades poststationen i Väsby en datumlös så kallad strålstämpel (Figur 3) för att makulera frimärken på brev, som ej stämplats under tidigare sortering eller transport. Brev från Väsby stämplades vid den tiden på närmsta postkontor, vilket då var Stockholm eller Uppsala. Från 1870 kom nya rutiner och alla brev skulle avstämplas på avgående poststation, en ny stämpel tilldelades med datum och årtal, tillverkad i mässing. Mässing som är en mjuk metall orsakade byte av stämpeln till en liknande redan 1874 och även den

blev sliten och fick ersättas. 1/1 1885 levereras en ny typ av stämpel i stål som användes fram till 1919 (Figur 3).

Figur 3 Fem stämplade frimärken och när de användes.

På grund av den allt mer ökande volymen av brev och paket blev det uppenbart att posthanteringen behövde större lokaler. När SJ byggde en ny järnvägsstation i Väsby, fick posten 1914 egna lokaler i ett litet hus strax söder om stationshuset och 1 december 1914 får man en lantpoststation i Väsby som bokhållaren Gustaf Rudolf Malm blev föreståndare för. På en interiörbild (Figur 4) kan vi se att det finns två kassaluckor, vilket skapade behov av ytterligare en stämpel. Den långlivade stämpeln Väsby fick sällskap av Väsby (Figur 3, bild 5). Från 1907 använ-

des både Wäsby och Väsby parallellt, nya stämplarna var dyra att tillverka. Därför behöll man ofta en äldre stämpel tills den av olika anledningar inte kunde användas längre. Nya rek- och paketetiketter beställdes med enkelt V. Detta gav upphov till postala försändelser där både Wäsby och Väsby kunde förekomma

Figur 4 Interiör från Väsby poststation.

Vid denna tid kunde antalet postanstalter runt om i landet räknas i något tusental. Problem kunde uppstå när poststationer fått snarlika namn, ex Visby, Näsby och Väsby. Varje station hade sin egen stämpel för att kunna makulera frimärken på avgående brev. Poststationsföreståndarna var ålagda att stämpla brev snyggt, tydligt och läsbart, men så blev det inte alltid. Åtskilliga brev blev kladdigt stämplade och avgångsort oläsbar eller tvetydig. Vid sorteringen av brev fick postiljonen hoppas på att adressen skrevs med tydlig handstil för att även här var Väsby ofta svårt att skilja från Visby och Näsby.

Postverket bestämde därför att en nationell revidering skulle genomföras för att

Figur 5 Stämplade frimärken från 1920-talet och 1930-talet.

minska antalet poststationer med snarlika benämningar och 1919 beslöt man sig för att ändra namnet på postanstalten intill järnvägsstationen från VÄSBY till UPPLANDSVÄSBY medan SJ och telegrafstationen i stationshuset behöll VÄSBY som namn fram till 1939, då de beslöt sig för att ändra namnet till UPPLANDS VÄSBY

Nya stämplarna beställdes till poststationen 1919. Av okänd anledning blev en av de tre stämplarna graverad med ett mellanrum i ortnamnet (Figur 5, bild 1).

På 1930-talet levererades åter nya stämplarna, denna gång 3 identiska stämplarna utan mellanrum i namnet (Figur 5, bild 4).

*Niklas Johansson och
Andreas Tärnholm*

I backspejeln

Musikrådets stipendieutdelning

Upplands Väsby Musikråd delar varje år ut stipendier till i kommunen verksamma musiker. Stipendierna delas normalt ut vid Nationaldagsfirandet på Hembygdsgården. I år delades stipendierna ut vid en mindre sammankomst på Hembygdsgården den 16 juni.

Musikrådets ordförande Bernt-Arne Sjölander och stipendiaten operasångerskan Elin Skorup Foto: Klas Lundkvist

Musikrådets ordförande Bernt-Arne Sjölander delade ut diplomerna till årets pristagare: allsånggruppen Kavaljererna, operasångerskan Elin Skorup, jazzmusikern Andreaz Hedén och psytrance-musikern Samuli Pärssinen. Visartisten Gabriella Lindvall kunde inte vara med vid utdelningen.

Klas Lundkvist

Klas vid Karlsro

Under detta år genomförs ett stort antal kulturframträdanden utomhus vid Karlsro. Den 2 juli besöktes PRO:s fina trädgård av Hembygdsgårdens ordförande Klas Lundkvist. Temat för Klas aktivitet var ”1952 – det moderna Upplands Väsby födelse”. Det var 27 förväntansfulla åhörare som slagit sig ner i trädgården.

1952 var det år då landskommunerna Fresta, Ed och Hammarby slogs ihop och bildade en gemensam kommun, Upplands Väsby. Tätorten Upplands Väsby hette tidigare bara Väsby, men 1919 ändrade Postverket namnet till Upplands Väsby, då ortsnamnet Väsby fanns på ett antal platser i landet och de förväxlades lätt och ställde till oreda för Postverket. Det fanns ett annat intressant namnförslag på kommunen – nämligen Fredhammar! Ett kul förslag där namnen på de

Klas Lundkvist i berättartagen. Foto: Kerstin Molin

tre landskommunerna sattes ihop till ett namn: Fre, Ed och Hammar.

Klas berättade om Väsby's historia, både vad gäller historia och kultur. Bland annat fick vi veta att Stjärnhusen i Runby blev förebild för husbyggnad både i Sverige och i Europa, exempelvis i Storbritannien och Italien. Huskonstruktionen var lite annorlunda med en huskropp och tre uddar kring trapphuset. Därmed fick alla lägenheter ljus och luft från två håll. De kunde byggas antingen som ett punkthus eller som en slingrande huslänga. På 1954 års stadsplan för Runby kan man se att det finns ytterligare ett stjärnhus inplanerat på platsen för Hembygdsgården.

Vi tog sedan en promenad till Hembygdsgården, som ju ligger precis bakom skogen från Karlsro. Där berättade Klas om gården, som är en intakt bondgård från mitten av 1700-talet. Gården ägs av kommunen och förvaltas av Hembygdsföreningen sen 1963, då jordbruket lades ner. Hembygdsföreningen, som bildades 1954, har tagit förvaltarskapet på största allvar och ansvarar för skötseln av gården.

Det blev en mycket trevlig eftermiddag med Klas Lundkvist och hans historiska och kulturella tillbakablickar i vår kommun.

Susanne Bergman

Vårt sommarkafé hölls i trädens skugga vid Hembygdsgården. Foto: Bo Lindman

Sommarkafé

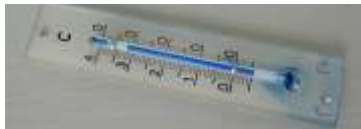
Söndagen den 11 juli 2021 var det åter dags att slå upp grinden för ett publikt evenemang i Hembygdsgården. På eftermiddagen denna dag hade vi kafé i trädgården.

Bord och stolar plockades fram ur gårdens ekonomibyggnader. På borden lade man dukar för att skapa den rätta stämningen. Det var en härlig och solig sommarkdag. I skuggan under äppelträden och andra höga träd drack många i sällskapen kaffe och åt bullar tillsammans med kakor. Naturligtvis blev det också en avkopplande stund och många intressanta samtal.

Bo Lindman

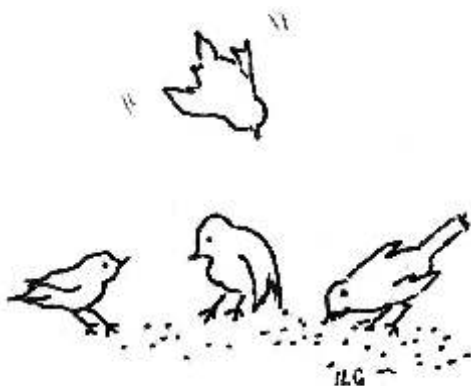
Varmt denna sommar

På den inglasade balkongen blev det så hett att termometern gick sönder.

Foto: Bo Lindman

Fågelskådning

I tider av överksamhet blir man mer eller mindre frivilligt fågelskådare, eftersom småfåglar är nästan det enda man kan få syn på om man tittar ut genom fönstren. Inte en människa ute, helt pandemitomt på de två gator jag kan överblicka från mina fönster. Det är lite så och så med fåglarna också, men ibland pilar de förbi på väg till de träd och buskage som finns på tomten, för att hitta något ätbart. Mest är det talgoxar och blåmesar ganska högt upp i träden och koltrastar nere i buskagen. Koltrastarna är orädda, de har väl vistats länge här i området och vant sig vid människorna.

Ett par vintrar hade vi ett fågelbord mellan husen, men ingen ville sköta det och hålla snyggt runt om och till slut ansågs det vara för skräpigt och togs bort. Synd förstås, men fåglar har inget bordsskick utan skräpar ner och spiller frön, kli, dun,

fjädrar och bajs omkring sig när de äter. Ett fågelbord kan ju också dra större fågelarter eller andra djur till sig och förstöra för småfågeln.

I alla fall är fåglar nästan de enda vilda djur man kommer i kontakt med. För en del år sedan fanns här igelkottar och ibland någon ekorre. I tätbebyggelsen verkar trafiken ha gjort sitt med igelkottarna och ekorrarna har försiktigtvis dragit åt skogen igen. Hararna, som funnits här sedan urminnes tid är kvar i nya generationer. Det är vad som finns och mest finns det ändå fåglar. Arterna är ganska få. Talgoxar och blåmesar som sagt, sädesärlor, gråsparvar (eller om det är pilfinkar) och mera sällan, en och annan bofink. Kajor, kråkor och måsar. Skator finns det gott om. De sägs börja med sina bon på juldagen. Sant eller ej så ökar de ut sina risiga svartbyggen varje år med nya

kvistar och vad de nu kan hitta att bättra på med och presenterar så småningom sina ungar med hopp och studs.

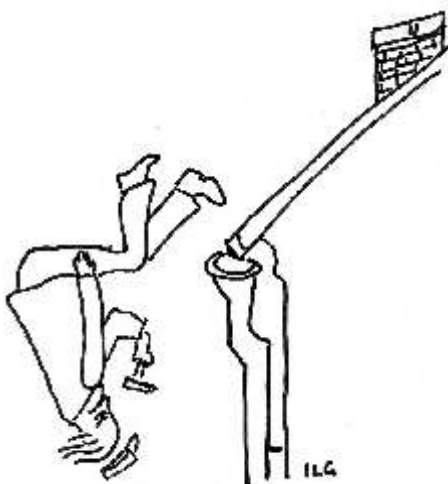
En ny sorts duvor har också kommit hit. De promenerar jovialiskt kors och tvärs och kuttrar kontinentalt, samma kuttrande som man förr hörde, när man stack ut huvudet genom något hotellfönster i Alassio eller Mamaia. Något bo har jag inte sett att de har och inga ungar heller. Deras vingslag är tunga, det låter om dem när de flyger förbi. Mest promenerar de dock fram och tillbaka på gräsmattan och ser ut som om de resonerar om något allvarligt. Vad fåglar pratar om vet man ju

inte, men de har säkert intressanta saker att förmedla från långa flygresor och främmande länder. I förfjöl kom en hel svärm sidensvansar och åt av de pryd- nadsrönnbär, som finns vid en gångväg mot centrum, och de pratade bara om mat, det är jag säker på.

När jag tänker efter är det ganska trevligt att vara fågelskådare, i varje fall på min nivå.

Inga Lisa Gustafsson

Illustrerade ordspråk och talesätt

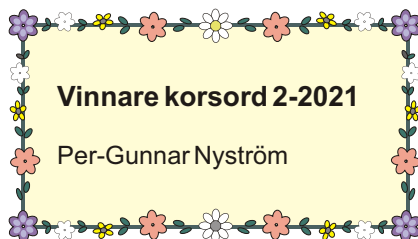
Nu går det för långt,
sa plåtslagarn,
ramla utför taket.

Vågrätt

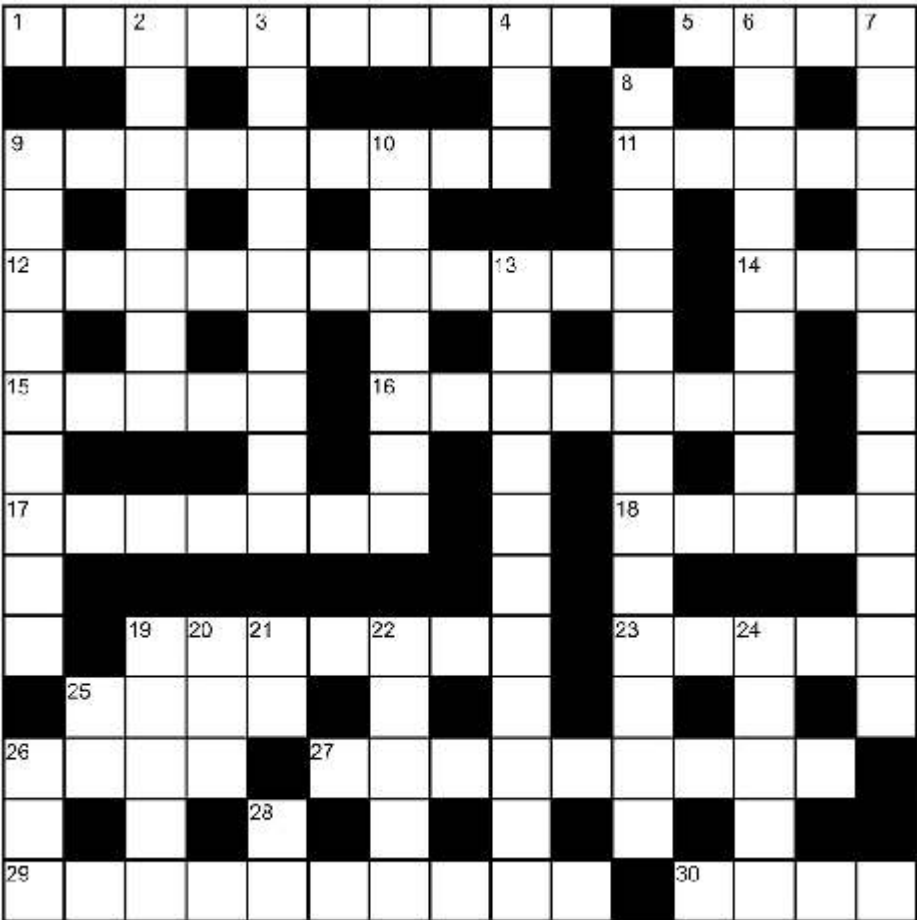
1. Grannkommun till Bollstanäs
5. Smärt och smäcker
9. Begrundande och upptagen av sina tankar
11. Löshår
12. Vattensamling nära Sjukyrkoberget
14. Användes då du syr
15. Kvinnonamn med betydelsen fred och med grekiskt ursprung
16. Oväkommen
17. Slaktas vid 2-3 månaders ålder för att ge ljust kött
18. En jordart som är vanlig i Sverige
19. Täckningsmaterial av trä, som måste vändas rätt
23. Arne Qvicks paradnummer
25. Rockband från Upplands Väsby
26. Fridfull
27. Ges idag i den sexgradiga skalan A till F
29. Dem ser man ofta på fötterna vid Nibble
30. Kvinnonamn på känd höna

Lodrätt

2. Styrande
3. Urlaka eller utvinna
4. Centrum på ett hjul
6. I Kivik, Skänninge och Jokkmokk hålls sådana
7. Mitt i Upplands Väsby
8. Skedde 1913 mitt emot Hammarby skola
9. I denna byggnad finns kommunens bibliotek
10. Blev förr vackert då man skurade det med såpa
13. Stor läroplats i Ed
19. Tygduk på båtmast
20. Peter – en sagofigur som kan flyga
21. Förtärde
22. Där hölls sommar-OS 2021
24. Tjusig och proper
25. Usch och fy
26. Drog på munnen
28. Förvarades förr i stackar

Korsord 3 - 2021

Konstruktör: Bo Lindman

När du löst korsordet skriver du ditt namn och din adress.

Lösningen insändes senast onsdagen den 6 oktober 2021 till:

Hembygden
 Box 40
 194 21 Upplands Väsby
 Märk kuvertet med "Korsord 3 - 2021"
 eller digitalt till info.uvhbf@gmail.com

Lösning till korsordet 2 - 2021

Lösa korsord – både lärorikt och kul

Kan du hitta orden? I vårt lokal-anpassade korsord är orden ihopflätade i båda riktningarna.

Gnugga geniknölarna!
Vad gör du om du lyckas lösa allt?

**Då skickar du
naturligtvis
in din lösning!**

Almqvistaren

Näst karlar finns ingenting värre än fruntimmer.

C J L Almqvist, ur Smaragdbriden

Upplands Väsby Hembygdsförening

STYRELSE 2020-2021

Klas Lundkvist, ordförande	070-673 63 47
Ingegerd Peterson, vice ordförande	073-806 84 04
Margareta Norén, sekreterare	070-799 25 01
Ann-Christin Jyttner, kassör	070-753 34 33
Susanne Bergman, ledamot	070-510 05 04
Gunilla André, ledamot	590 338 34

Telefon

ERSÄTTARE

Berit Östman	073-667 14 92
Kjell Ehrnholm	070-330 97 87
Ulla Ekengren	076-309 15 32
Niklas Johansson	072-500 22 75
Björn Peterson	070-640 32 27

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Bo Lindman	070-716 52 43
Redaktionsgrupp, se sidan 2	

REVISORER

Ordinarie

Ove Gustafsson
Anita Bergqvist

Ersättare

Anette Ehrnholm
Ali Kashefi

VALBEREDNING

Roland Storm, sammankallande	070-729 27 60
Lars Nyström	070-821 41 90

Besök gärna vår webbplats: www.hembygd.se/upplands-vasby

Upplands Väsby
Hembygdsförening

Box 40
194 21 Upplands Väsby

E-post
info.uvhbf@gmail.com

Besöksadress
Hagvägen 2/Pukslagargatan

Plusgiro
29 81 91-8
Årsavgift (2021)
150 kr

Upplands Väsby Hembygdsförening

År 1954 bildades Upplands Väsby Hembygdsförening. I föreningen vill vi tillsammans öka kunskapen om kommunen, vårda kulturarvet och påverka det som händer just nu.

Vi som är medlemmar arbetar för att

- väcka och förstärka den djupa känslan för hembygden
- bevara den lokala historien, kulturhistoriska platser och föremål
- sprida kunskaper om hembygden och om våra traditioner till gammal och ung
- genomföra olika evenemang, gärna sådana där flera generationer kan träffas
- lämna våra synpunkter på bebyggelse- och planeringsfrågor

Under verksamhetsåret har vi ett stort antal evenemang. Vi visar och berättar om bygden och vår lokalhistoria.

Inom föreningen arbetar vi för att våra samlingar och arkiv skall bli en bra kunskapskälla. Vi samlar anteckningar, dokumentationer, böcker, fotografier och föremål.

Vi vårdar Hembygdsgården som vår naturliga mötesplats och att den skall vara en välkomnande och intressant plats att besöka.

Välkommen att kontakta oss, om du har funderingar eller frågor.
Du får gärna komma med i vår aktiva skara!

Besök gärna vår webbplats: www.hembygd.se/upplands-vasby